

เรียน; สำนักงานข้าหลวงใหญ่เพื่อสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (OHCHR) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องขององค์การสหประชาชาติ

เรื่อง; คำร้องเร่งด่วนกรณีวิกฤตมลพิษโลหะหนักข้ามพรมแดนในกลุ่มน้ำโขงตอนบนและแม่น้ำสาขาสายรวก

จาก; คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition)

เครือข่ายประชาชนปกป้องแม่น้ำกก สาย รวก โขง

2 กรกฎาคม 2568

พวกเรา คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition) และ เครือข่ายประชาชนปกป้องแม่น้ำกก สาย รวก และโขง ซึ่งเป็นการรวมตัวกันขององค์กรภาคประชาสังคม กลุ่มวิชาการ และชุมชนผู้ได้รับผลกระทบ ขอเรียนเสนอคำร้องเร่งด่วนฉบับนี้ต่อท่าน เพื่อขอให้ท่านกรุณาติดตาม ตรวจสอบ และดำเนินการใด ๆ อันเหมาะสมต่อวิกฤตด้านสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชนข้ามพรมแดนที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งกำลังทวีความรุนแรงขึ้นอย่างรวดเร็ว และเพื่อป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในอนาคต วิกฤตครั้งนี้มีต้นทางมาจากการทำเหมืองแร่ขนาดใหญ่ในรัฐฉาน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งกำลังส่งผลกระทบต่อพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย และซ้ำเติมสถานการณ์ของแม่น้ำโขงที่ได้รับผลกระทบสะสมจากการสร้างเขื่อนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนล่าง

จากข้อมูลที่ได้ตรวจสอบหลังเกิดวิกฤตในแม่น้ำกก พบว่า ตลอดระยะเวลา 1-2 ปีที่ผ่านมา โดยเฉพาะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2566 เป็นต้นมา ได้มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วของกิจกรรมการทำเหมือง (โดยเฉพาะการขุดทองคำและแร่หายาก) ซึ่งมีรายงานอย่างกว้างขวางว่าได้รับการสนับสนุนจากเงินทุนจีน โดยดำเนินการในพื้นที่เมืองมรดกและมรดกโย ในรัฐฉาน ซึ่งตั้งอยู่บริเวณต้นน้ำของแม่น้ำกกและแม่น้ำสายที่ไหลเข้าสู่ประเทศไทยและลงสู่แม่น้ำโขง การทำเหมืองแบบเปิดได้ส่งผลให้เกิดการทำลายป่าไม้และภูมิประเทศอย่างรุนแรง และตะกอนปนเปื้อนโลหะหนักได้ไหลลงสู่ระบบแม่น้ำนานาชาติ โดยไม่มีมาตรการใดในการควบคุมหรือบรรเทาผลกระทบดังกล่าว

ผลการตรวจสอบของกรมควบคุมมลพิษของประเทศไทยในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม 2568 ยืนยันถึงความร้ายแรงของสถานการณ์ โดยพบปริมาณสารหนูและโลหะหนักอื่น ๆ ที่เกินค่ามาตรฐานในแม่น้ำกก สาย รวก และยังคงตรวจ

พบการปนเปื้อนที่ไหลต่อเนื่องสู่แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นแม่น้ำสายหลักของภูมิภาค การปนเปื้อนในชั้นตะกอนนั้นมีความรุนแรงเป็นพิเศษ และเสี่ยงที่จะกลายเป็นมลพิษทุติยภูมิในระยะยาว

มลพิษข้ามพรมแดนนี้ได้ก่อให้เกิดผลกระทบในวงกว้าง และคุกคามสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชนหลายแสนคนอย่างร้ายแรง โดยเฉพาะสิทธิในสุขภาพ และสิทธิในการมีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สะอาด และยั่งยืน ประชาชนในพื้นที่ไม่สามารถใช้น้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคได้อย่างปลอดภัย และความเสียด่างสุขภาพในระยะยาวยังเพิ่มขึ้น จากการสะสมของสารพิษในสัตว์น้ำและพืชผล ซึ่งจะย้อนกลับมาส่งผลกระทบต่อผู้บริโภคผ่านทางโซ่อาหาร อีกทั้งจากประสบการณ์การทำเหมืองทองคำในอดีตของประเทศไทย ชุมชนเคยได้รับผลกระทบจากการสะสมของสารหนูและไซยาไนด์ในดินมาแล้ว สถานการณ์ปัจจุบันจึงน่าวิตกอย่างยิ่ง โดยเฉพาะเมื่อยังไม่มีกระบวนการประเมินเชิงลึกถึงขอบเขตของการปนเปื้อนในตะกอน ซึ่งอาจทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจากเหตุการณ์น้ำท่วมตามฤดูกาลในจังหวัดเชียงรายตั้งแต่ปลายปีที่ผ่านมา ซึ่งพัดพาตะกอนที่อาจปนเปื้อนมลพิษออกไปอย่างกว้างขวาง

ในแง่ของสิทธิทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิต มลพิษครั้งนี้ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนริมน้ำที่พึ่งพาประมงพื้นบ้านและการเกษตรเพื่อยังชีพ ครอบครัวจำนวนมากสูญเสียแหล่งอาหารหลัก ความมั่นคงทางรายได้ลดลง กระทบต่อทั้งเศรษฐกิจระดับท้องถิ่นและภาคการท่องเที่ยวและเกษตรกรรมในวงกว้าง จากความไม่เชื่อมั่นในความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม

แม้ภัยคุกคามจะปรากฏชัดเจน แต่การตอบสนองของรัฐบาลไทยกลับล่าช้าและยังไม่สามารถจัดการกับต้นตอของปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ หน่วยงานของรัฐให้ความสำคัญกับมาตรการบรรเทาผลกระทบปลายน้ำ เช่น การเสนอสร้างฝายดักตะกอนด้วยงบประมาณหลายพันล้านบาท ทั้งที่ผู้เชี่ยวชาญหลายฝ่ายชี้ว่า วิธีการดังกล่าวไม่สามารถกำจัดโลหะหนักที่ละลายอยู่ในน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และอาจก่อให้เกิดผลกระทบทางนิเวศเพิ่มเติม

นอกจากนี้ การสื่อสารของภาครัฐยังไม่เป็นเอกภาพ แม้ว่ากรมควบคุมมลพิษจะเผยแพร่ข้อมูลวิทยาศาสตร์อย่างโปร่งใส แต่อีกหลายหน่วยงานกลับให้ข้อมูลที่คลุมเครือหรือขัดแย้งกัน ทำให้ชุมชนขาดความเข้าใจและไม่สามารถประเมินความเสี่ยงหรือรับมือได้อย่างเหมาะสม

ในทางการทูต รัฐบาลไทยยังมิได้ดำเนินการใดอย่างเป็นรูปธรรมเท่าที่ควรเพื่อการเจรจาระดับสูงกับรัฐบาลทหารเมียนมา หรือกับรัฐบาลจีน เพื่อยุติหรือควบคุมกิจกรรมการทำเหมืองที่เป็นต้นตอของมลพิษ มีเพียงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและพรรคฝ่ายค้านบางพรรค เช่น พรรคประชาชน ที่ได้ริเริ่มติดต่อกับสถานทูตจีนในเบื้องต้น

นอกจากนี้ เรายังมีความกังวลอย่างลึกซึ้งว่า การก่อสร้างเขื่อนปากแบงใน สปป.ลาว ซึ่งตั้งอยู่ปลายน้ำ อาจกลายเป็นอ่างเก็บตะกอนปนเปื้อนโลหะหนักขนาดใหญ่โดยไม่ได้ตั้งใจ ซึ่งจะส่งผลให้สารหนูและโลหะหนักอื่น ๆ สะสมในระยะยาว และอาจนำไปสู่หายนะทางสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของแม่น้ำโขงและประชาชน

เนื่องจากกลไกภายในประเทศและความร่วมมือทวิภาคียังไม่สามารถจัดการกับปัญหานี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ พวกเราจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่องค์การสหประชาชาติในฐานะองค์กรพหุภาคี ควรเข้ามามีบทบาทอย่างเร่งด่วน จึงใคร่ขอความกรุณาจากท่านในการจัดประชุมหารืออย่างเป็นทางการ โดยมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงที่มีอำนาจในการตัดสินใจในเบื้องต้นเข้าร่วมกับผู้แทนจากภาคประชาชน เพื่อ:

- นำเสนอข้อมูลวิทยาศาสตร์และคำให้การของชุมชนที่ได้รับผลกระทบ

- พิจารณาความเป็นไปได้ในการให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคจาก UN ในการประเมินผลกระทบอย่างรอบด้าน
- หาหรือแนวทางใช้กลไกของสหประชาชาติเพื่อส่งเสริมความรับผิดชอบของประเทศต้นเหตุ รวมถึงการเปิดช่องทางการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์กับรัฐบาลเมียนมาและจีน
- แลกเปลี่ยนยุทธศาสตร์ในการคุ้มครองสิทธิของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และพัฒนาแนวทางการร่วมมือระดับภูมิภาคเพื่อรับมือกับความเสียหายด้านสิ่งแวดล้อมข้ามพรมแดน

นอกเหนือจากข้อเสนอข้างต้น เรายังขอเรียกร้องให้สหประชาชาติเร่งดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมเพื่อหาทางออกต่อวิกฤตครั้งนี้ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยรัฐบาลไทยเพียงลำพัง เนื่องจากเป็นปัญหาข้ามพรมแดนที่เกี่ยวข้องกับพันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนของเมียนมา จีน และไทย จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือพหุภาคีเพื่อสร้างความรับผิดชอบ และคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของประชาชนข้ามพรมแดนอย่างมีประสิทธิภาพ

ยิ่งไปกว่านั้น วิกฤตนี้ยังอยู่ภายใต้กรอบของประเด็น “ธุรกิจกับสิทธิมนุษยชน” ประเทศต้นทางของการลงทุน เช่น จีน ซึ่งเป็นผู้ให้ทุน และเมียนมา ซึ่งเป็นต้นตอของมลพิษ ย่อมมีความรับผิดชอบโดยตรง ขณะเดียวกัน ประเทศปลายทาง เช่น ไทย ซึ่งอาจเป็นผู้นำเข้าสินค้าหรือเกี่ยวข้องกับห่วงโซ่อุปทานของเหมืองดังกล่าว ก็มีพันธกิจในการป้องกันและจัดการผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ทั้งสามประเทศต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันในการจัดให้มีมาตรการเยียวยาอย่างมีประสิทธิภาพ และป้องกันไม่ให้เกิดเหตุซ้ำ ตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ตนได้ให้สัตยาบันไว้

วิกฤตครั้งนี้คือบททดสอบของความร่วมมือระหว่างประเทศ และเป็นเรื่องของชีวิต สุขภาพ และศักดิ์ศรีของประชาชนหลายล้านคนในภูมิภาคลุ่มน้ำโขง พวกเราหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับการตอบสนองจากท่านในเร็ววัน

ด้วยความเคารพอย่างสูง

คณะทำงานติดตามความรับผิดชอบการลงทุนข้ามพรมแดน (ETOs Watch Coalition)

เครือข่ายประชาชนปกป้องแม่น้ำกก สาย รวก โขง